

Živjeti i učiti prava djeteta: od nacionalnog ka lokalnom u Hrvatskoj

Dubravka Maleš i Zlata Gunc

S ciljem kontinuiteta razvoja demokratskih odnosa, Hrvatska ističe važnost odgoja i obrazovanja za ljudska prava već od rane dobi. U članku Dubravka Maleš prikazuje dio hrvatskog *Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava* vezanog uz rad s djecom predškolske dobi. Zlata Gunc opisuje mogućnost oživotvorenja prava djeteta na sudjelovanje kroz njegovu implementaciju u dječjem vrtiću.

Naše drvo dobrih želja

Od nacionalnog...

Krajem 1999. godine Vlada Republike Hrvatske usvojila je *Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava*, sveobuhvatni dokument koji se odnosi na cjelovit sustav odgoja i obrazovanja. *Program odgoja za ljudska prava u sustavu predškolskog odgoja*, kao dio *Nacionalnog programa*, predstavlja polazište za djelovanje u dječjim vrtićima i svim drugim ustanovama koje se sustavno bave odgojem i obrazovanjem djece predškolske dobi. Iako je u nazivu dokumenta istaknut termin 'ljudska prava', u radu s djecom predškolske dobi naglasak se prvenstveno stavlja na prava djeteta. Program odgoja za ljudska prava u dječjem vrtiću temelji se na Konvenciji o pravima djeteta (1989.) i stavu prema kojem je dijete subjekt s pravima. U radu s djecom predškolske dobi naglasak se stavlja na izgrađivanje osobnog identiteta, prihvaćanje različitosti i poštovanja drugoga (pojedince, naroda, kultura), te stjecanje spoznaja o pravima i odgovornostima pripadnika zajednice. To

je moguće postići odgojnim djelovanjem usmjerenim na:

- kreiranje sredine koja kod djeteta potiče razvijanje osjećaja osobne vrijednosti;
- stvaranje uvjeta u kojima se dijete osjeća ravnopravnim članom zajednice;
- poticanje razvoja socijalnih vještina za uspostavljanje kvalitetnih međuljudskih odnosa;
- izgrađivanje stavova i sustava vrijednosti koji promiču i štite ljudsko dostojanstvo;
- njegovanje mirotvornog ponašanja.

Program pruža odgajateljima orijentaciju za rad s djecom predškolske dobi. Obuhvaća četiri razine i područja koja trebaju biti zastupljena u radu: afirmaciju djeteta (područje JA) u kojem je odgojno djelovanje usmjereno na jačanje djetetove osobnosti; odnos s drugima (područje JA I DRUGI) u kojem je odgojno djelovanje usmjereno na jačanje djetetovih socijalnih kompetencija; pripadnost zajednici (područje MI) u kojem je odgojno

djelovanje usmjereno na djetetovo spoznavanje međuovisnosti koje postoje u zajednici. Četvrta razina se odnosi na svijet kao cjelinu i tu je odgojno djelovanje usmjereno na usvajanje temeljnih znanja i spoznaja o međusobnoj povezanosti svega u svijetu - ljudi, naroda, žive i nežive prirode. Svaki odgajatelj prilagođava Program potrebama svoje grupe i trenutnoj situaciji u njoj koristeći aktualna događanja kao poticaj za provođenje aktivnosti ili razgovor o određenom pravu odnosno temi.

Ka lokalnom...

Dječji vrtić je mjesto gdje djeca trebaju živjeti principe demokracije i demokratskog donošenja odluka i odlučivanja. Mogućnost izražavanja vlastitog mišljenja, slušanja drugog, sudjelovanja u donošenju odluka i učenja demokracije u vrtiću znak je visoke kvalitete vrtića. Sudjelovanjem djeteta u životu zajednice u kojoj se poštuju njegova prava i prevladavaju demokratski odnosi, dijete uči da njegova odluka ima važno mjesto u postignuću osobnih ciljeva i ciljeva zajednice kojoj pripada. Trenutni interesi i potrebe koje djeca iskazuju trebaju se uzeti kao temelj za planiranje pedagoških aktivnosti i oblikovanje poticajnog okruženja za učenje. Na primjeru jednog zagrebačkog vrtića vidjet ćemo kako se ovi principi mogu oživotvoriti.

Dječji vrtić Ivane Brlić-Mažuranić smješten je u predgrađu istočnog dijela Zagreba. U tri objekta s dvadeset i jednom odgojnom skupinom smješteno

je petstotinjak djece u dobi od jedne do sedam godina.

U promišljanju *Programa odgoja za ljudska prava* pošli smo od ideje da je dijete vrijednost samo po sebi, da je dobrobit djeteta naša temeljna briga i da je dječji vrtić mjesto istinskog življenja djeteta. Dječja prava u svakodnevnom životu u vrtiću nastojimo oživotvoriti podizanjem razine uključenosti djece u aktivnosti koje tradicionalno pripadaju odraslima, uvažavanjem njihova mišljenja u donošenju odluka važnih za zajednički život skupine, poštivanjem slobode izbora u pitanjima koja se odnose na zadovoljavanje njihovih osobnih potreba i interesa i jačanjem odgovornosti za vlastite izbore i ponašanja. Izdvojit ćemo tri problemske situacije u kojima smo, koristeći elemente situacijskog učenja, nastojali djeci omogućiti ostvarivanje prava na sudjelovanje.

Projekt 'Prometni znak'

Prometna nesreća u kojoj je dječak iz skupine, vozeći se biciklom, naletio na automobil u vožnji, izuzetno je potresla djecu. Razgovarajući s odgajateljicama o okolnostima nesreće, djeca su zaključila da su za nesreću krivi nepovoljni prometni uvjeti u naselju. Postavljeno je pitanje što djeca mogu učiniti da se zaštite u prometu. Djeca su zaključila da je kretanje u prometu manje opasno ako se poštuju prometna pravila o kojima odrasli uče u vozačkoj školi te da bi takva škola trebala postojati i za djecu. Odgajateljice su djeci predložile da u vrtiću organiziraju 'Malu školu za pješake'. Kupljen je različit materijal

uz pomoću kojeg su djeca na zabavan način učila o znakovima, prometnim pravilima i ponašanjima u različitim prometnim situacijama. Uz suradnju prometne policije u vrtićkom je dvorištu organiziran 'ispit za pješake'. No tu interes djece za promet nije prestao. Sljedeći korak bila je i obuka sigurne vožnje biciklom. Za kupnju bicikla organizirana je prodajna izložba dječjih likovnih radova.

No vrtić uskoro postaje premalen za brojne dječje ideje vezane za sigurnost u prometu pa ona kreću u istraživanje okoline. Započinju s istraživanjem intenziteta prometa ispred vrtića i uočavaju veliku brzinu automobila. Na pitanje odgajateljica mogu li djeca utjecati na ponašanje vozača, pojavila se ideja o izradi letka 'Oprez djeca u prometu' koji će dijeliti vozačima ispred vrtića. Kad su u šetnji okolicom djeca primijetila da se vozači rijetko zaustavljaju da ih propuste kad trebaju prijeći cestu, odlučila su onima koji to učine dati medalje s natpisom 'Vozač - prijatelj djece'. Istražujući koje su ulice u naselju sigurne, a koje nesigurne za djecu, djeca su uočila da ulica u kojoj se nalazi vrtić nema znaka koji bi na to upućivao. Pismo, u kojem su riječju i crtežom opisali problem i poslali ga nadležnim institucijama, urodilo je plodom te je ispred vrtića ubrzo postavljena prometna signalizacija. Djeca su se osvjedočila kako uz pomoć odraslih mogu utjecati na donošenje

PRAVO JE NA FAKULTETU, ALI JE DOŠLO U NAŠ VRTIĆ

Dječji vrtić Ivane Brlić-Mažuranić

odluka i mijenjati nepravilnosti u vlastitu okruženju.

Projekt 'Naša lipa'

Jedna od obljetnica vrtića obilježena je sadnjom lipice u vrtićkom dvorištu. Nakon sadnje djeca su nastavila brinuti o mladoj lipi: zalijevala su je, ogradila i postavila eko-poruku. Otkrila su brojne zanimljivosti vezane uz lipu: da se hrvatski sitan novac zove lipa, da je Gupčeva lipa u Gornjoj Stubici stara pet stotina godina, da se jedna ulica u našem naselju zove Aleja lipa, da se od lipina drveća izrađuju klaviri.... Djeca su pratila napredovanje lipice; prvog su se ljeta igrala u njezinom hladu, zimi postavila hranilište za ptice na njezine grane, a u proljeće pobrala prve cvjetove za čaj.

A onda je uslijedilo veliko razočaranje: jednog jutra pronašli su je slomljenu. Djeca nisu znala tko je i zašto uništio lipu, ali ih je to jako rastužilo i razljutilo. Odgajateljica ih je podržala u iskazivanju vlastitih emocija te ih potaknula na razmišljanje mogu li se slična nedjela u budućnosti spriječiti. U mnoštvu različitih ideja prihvaćeni su prijedlozi djece da zasade novu lipu, da napišu pismo televiziji kako bi svima ispričali ovu tužnu priču i predstavili svoju novu eko-akciju. Uprava vrtića pozvala je TV-ekipu koja je napravila intervju s djecom o problemu i snimila sadnju nove lipice koju su donirali roditelji. Djeca su spoznala veliku moć medija da javnosti pošalju svoju poruku da se drveće ne smije uništavati i da svi koji dolaze na vrtićko dvorište trebaju čuvati njihovo zelenilo.

'Pravo je na fakultetu, ali je došlo u naš vrtić'

Slikovnica u čijem je naslovu sadržana misao dječaka čija sestra studira pravo,

najbolje svjedoči da su prava postala dio vrtićke svakodnevice. To je zbirka dječjih likovnih radova i izjava koja zorno prikazuje kako su djeca, u svojoj maloj vrtićkoj zajednici, oživotvorila vladavinu prava. O pravima djeteta, između ostalog, kažu: *Pravo je ono što je za istinu, a ne ono izmišljeno. Pravo je kad imaš pravo nešto napraviti. Pravo djece štite mama, tata, baka, djed. Moje pravo štiti*

moj veliki brat. Bog štiti pravo djece. I jedna teta koja brine o djeci koja nemaju pravo. Svi ljudi imaju pravo na obitelj jer su mama i tata najvažniji. Djeca koja nemaju mamu i tatu imaju pravo da se odrasli i prijatelji brinu o njima.

Budući da oživotvorenje dječjih prava u vrtiću u velikoj mjeri ovisi o osviještenosti odraslih o dječjim pravima, o razumijevanju djetetovih potreba, sposobnosti i načina učenja, stalnom praćenju i pravodobnom reagiranju na situacijske poticaje i interese djece, područje dječjih prava predmet je stalnog promišljanja i unapređivanja odgojne prakse našeg vrtića.

Deset godina nakon donošenja Nacionalnog programa odgoja i

obrazovanja za ljudska prava može se reći da su učinjeni značajni koraci u osvješćivanju pedagoške javnosti o važnosti poštivanja i zaštite prava djeteta u dječjem vrtiću te nužnosti rada na odgoju za ljudska prava. No, kako svi programi žive u kontekstu određenog vrtića i njihovo ostvarenje ovisi o specifičnostima i uvjetima u kojima on djeluje, logično je da se u praksi mogu naći različiti načini oživotvorenja Programa. Ono na čemu svi vrtići kontinuirano trebaju raditi jest sljedeće: graditi jasnu viziju rada, pružati podršku u vidu stručnog usavršavanja odgajatelja i stručnih suradnika, omogućiti razmjenu iskustava kako između odgajatelja tako i među ustanovama, te raditi na senzibilizaciji odraslih u području odgoja i obrazovanja za prava djeteta.

Koliko će djeca uživati svoja prava, manje je pitanje zakona a više odraslih koji organiziraju i sudjeluju u procesu odgoja i obrazovanja. Odrasli još uvijek teško prihvaćaju da je dijete subjekt s pravima pa njegovo pravo na sudjelovanje predstavlja radikalni izazov tradicionalnim shvaćanjima djeteta. Uvažavanje dječjih prava pretpostavlja znanje o načinima pomoći djeci u izražavanju svog viđenja stvari i bolju suradnju s djecom, što je nova odgovornost odraslih.

Dr. sc. Dubravka Maleš redovita je profesorica na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

dubravka.males@zg.htnet.hr

Zlata Gunc je pedagoginja u Dječjem vrtiću Ivane Brlić-Mažuranić u Zagrebu.

zlata.gunc@gmail.com

Mala škola za pješake

